

วิถีครูพอเพียง

โดย ดร.ปรียานุช พิบูลสราวุธ

โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

มิถุนายน 2550

“การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติดี และคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วนล้นพอกเหมาะสมกันทุกๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด”

(พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะครู และนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัล
วันจันทร์ที่ 27 กรกฎาคม 2524)

เกริ่นนำ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ เป็นหลักการเพื่อการพัฒนาคนให้มีหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง เพื่อพัฒนาตนเอง/ครอบครัว/ชุมชน/สังคม/ประเทศชาติ ให้ก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล ตลอดจนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ โดยใช้คุณธรรมกำกับความรู้ เป็นการฝึกให้คิด-พูด-ทำ อย่างพอดี พอเหมาะ พอควร บนหลักเหตุผล ไม่ประมาท โดยใช้สติและปัญญาในทางที่ถูกต้อง เพื่อเพิ่มทางเลือกและพัฒนาศักยภาพของแต่ละคน ให้สามารถอุ้มชูตัวเองและครอบครัวได้ โดยไม่เบียดเบียนตัวเองและผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข-รู้จักสามัคคี อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุลและยั่งยืน และมีค่านิยมที่ดีงาม ร่วมรักษาคุณค่าของความเป็นไทย

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้คนในสังคมเห็นคุณค่าและน้อมนำหลักความพอเพียงไปเป็นวัฒนธรรมหลักในการใช้ชีวิต จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการหล่อหลอม ให้ทุกคนมีความเข้าใจอย่างถูกต้อง มีความเชื่อมั่น เห็นประโยชน์และสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งจะทำให้เกิดกระบวนการดังกล่าวในสังคม

การจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการศึกษาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับความพอเพียงในระบบการศึกษา โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ ทั้งของตนเอง ของสังคม

และของมวลมนุษยชาติคือธรรมชาติ โดยผ่านการบ่มเพาะอุปนิสัยให้คิดและสามารถพึ่งตนเองได้ ในระดับพื้นฐาน ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน โดยไม่คิดเบียดเบียน ตนเองหรือผู้อื่น มีจิตสำนึกรักษาสິงแวดล้อม ตลอดจนเห็นคุณค่าของการมีรากเหง้าทาง วัฒนธรรมและภูมิใจในค่านิยม เอกลักษณ์/ความเป็นไทย ที่สืบทอดมายาวนาน

การจัดการศึกษาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำเนินการได้ใน 2 ส่วน ได้แก่

(1) การบริหารสถานศึกษาในด้านต่างๆอย่างพอเพียง โดยการนำปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการกำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดการสถานศึกษา โดยใช้ เป็นหลักในการบริหารจัดการ และประสานกับทุกภาคส่วนในการใช้ทรัพยากรการบริหารทั้งด้าน บุคลากร งบประมาณ สภาพแวดล้อม อย่างคุ้มค่า เป็นประโยชน์สูงสุดเพื่อให้สถานศึกษาเป็น แหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และสามารถพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆได้

(2) การจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจ พอเพียงในหลักสูตรและสาระเรียนรู้ในห้องเรียน และการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการ จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกห้องเรียน

- ในส่วนของการเรียนรู้ในห้องเรียนนั้น เนื่องจากสาระเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการบรรจุอยู่แล้วใน *สาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม* (สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์) ใน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีมาตรฐานเรียนรู้ที่เน้นให้ *เข้าใจระบบและวิธีการของ เศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้* นอกจากนี้แล้วยังได้มีการ นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบรรจุไว้ในหลักสูตรระดับอาชีวศึกษา และการศึกษานอกโรงเรียน

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียนจึงเน้นการบูรณาการหลักคิดและ หลักปฏิบัติพอเพียงสู่การเรียนการสอนในในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ของทุกระดับ เพื่อให้ผู้เรียน และบุคลากรด้านการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ สามารถนำหลักคิด หลักปฏิบัติตามหลักปรัชญาฯ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตภายใต้ สถานการณ์ต่างๆได้

- สำหรับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เน้นการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนทั้งในและนอก ห้องเรียน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง ให้เด็กและเยาวชน โดยผ่านการทำกิจกรรม เช่น กิจกรรมช่วยเหลือสังคม รักษาสิ่งแวดล้อม สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น อันจะทำให้เด็กและ เยาวชนดำเนินชีวิตโดยอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างเกิดประโยชน์และมีความสุข และอยู่ร่วมกับ นิเวศวิทยาได้อย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ควรมีความหลากหลายของ เนื้อหา แล้วแต่ตามสภาวะภูมิสังคมของแต่ละโรงเรียน แต่ที่สุดแล้วต้องปลูกฝังให้เด็กและ เยาวชน มีวิธีคิด อุปนิสัยและพฤติกรรม ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ เพื่อให้ผู้เรียน รวมไปถึง ผู้สอน ตลอดจนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เห็นประโยชน์ของการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง จึงมุ่งเน้น กิจกรรมที่นำไปสู่ความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล ทางเศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม

วัฒนธรรม ของโรงเรียน และสามารถขยายผลออกสู่ชุมชนได้ในที่สุด และเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน จึงเน้นกิจกรรมที่ดำเนินการหลักโดยนักเรียน โดยมีครูเป็นผู้นำหรือผู้สนับสนุน มีนักเรียน/ครู ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ ไม่น้อยกว่า 25% ของจำนวนบุคลากรทั้งหมดของโรงเรียน นักเรียนและครูที่ร่วมทำกิจกรรม ควรมีความประพฤติดี สมัยครใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม การเรียนอยู่ในระดับปานกลางถึงดี และมีสุขภาพดี และลักษณะของกิจกรรมควรสอดคล้องกับหลักการความพอเพียง (3 ห่วง 2 เงื่อนไข) ดังนี้

- พอประมาณกับภูมิสังคม สอดคล้องกับ ความต้องการ/ความจำเป็น ของโรงเรียน/คนในชุมชน และเหมาะสมกับภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม และความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต
- สมเหตุสมผล มีหลักคิดและหลักปฏิบัติของกิจกรรม ที่สอดคล้องกับหลักวิชาการ ที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดของกิจกรรมแสดงถึงความรอบคอบของการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- ภูมิคุ้มกันที่ดี การวางแผนกิจกรรมที่ไม่ประมาท คำนึงถึงความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรม โดยมีข้อเสนอทางเลือกในการดำเนินการ หากมีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้น และใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอน
- ส่งเสริม ความรู้และคุณธรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม : กิจกรรมต่างๆ ต้องส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วม มีความรอบรู้มากยิ่งขึ้น เปิดโอกาสให้ได้มีการพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ ส่งเสริมการมีคุณธรรม (เช่น ความมีระเบียบวินัย มีสัมมาคารวะ ซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูกตเวทีก มีสติปัญญา แยกแยะถูกผิด ควรไม่ควร มีความขยันหมั่นเพียร อดทน สนใจใฝ่รู้ มีจิตสำนึกเห็นประโยชน์ของการช่วยเหลือผู้อื่น และทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม)

ตัวอย่างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่จะอยู่อย่างพอเพียง

- การจัดการ การผลิต/การบริโภค ในโรงเรียน/ชุมชน ให้เกิดความพอเพียง และสมดุล – กินพอดี อยู่พอดี - เช่น โครงการอาหารกลางวัน การส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์ / เกษตรผสมผสาน บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง การรักษาสสมดุลของสังคม และธรรมชาติ
- การพัฒนาอาชีพ/สร้างรายได้เสริม โดยประยุกต์ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือโดยการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม หรือ ต่อยอดกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
- การจัดการ และการจัดระบบองค์กรความร่วมมือ ทางการเงิน การผลิต การตลาด เช่น การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การจัดตั้งสหกรณ์รูปแบบต่างๆ การจัดตั้งธนาคารโรงเรียน เป็นต้น
- การจัดการ (รักษา/ฟื้นฟู) ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม/ขยะ ทั้งในโรงเรียน และในชุมชน อย่างยั่งยืน โดยใช้หลักวิชาการ ความประหยัด ความรอบคอบ
- การจัดการระบบพลังงานของโรงเรียน/ชุมชน ให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น (ประหยัด ผลิตเอง / ทดแทน)
- การอนุเคราะห์เกื้อกูล ช่วยเหลือ คนยากจน ผู้ด้อยโอกาส (เช่น ผู้ป่วยโรคเอดส์ เด็กกำพร้า เด็กยากจน) ในสังคม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

- การสร้างจิตสำนึก รักท้องถิ่น/รักชุมชน เช่น การรักษา/ฟื้นฟู ประเพณี/วัฒนธรรม ไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานที่ทางประวัติศาสตร์/โบราณสถาน การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ/มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
- การสร้างจิตสำนึกรักชาติ-ศาสนา-กษัตริย์ เช่น รณรงค์การเห็นคุณค่าของสินค้าไทย การเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชาติ ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ การเข้าร่วมในกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ การเรียนรู้คำสอนในศาสนา การฝึกปฏิบัติธรรม เป็นต้น

ครูเป็นผู้ขับเคลื่อนที่สำคัญสู่การเรียนรู้ความพอเพียง

การจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้น เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ฝึกฝนให้เด็กและเยาวชน คิดวิเคราะห์เป็นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และสร้างค่านิยมในการทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม รักษาสิ่งแวดล้อม รักษาความเป็นไทย ความพยายามดังกล่าวจะได้ผลก็ต่อเมื่อครูและผู้บริหารโรงเรียน มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญา เห็นคุณค่า มีความศรัทธา สามารถนำหลักคิด หลักปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียง มาบูรณาการสู่การเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ของทุกระดับ และจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับหลักปรัชญา ได้อย่างถูกต้อง เป็นรูปธรรม เกิดประโยชน์และความสุขกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ครูจึงเป็นบุคลากรที่สำคัญ ในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังหลักคิดต่างๆ ให้แก่เด็ก โดยครูต้องเข้าใจอย่างถูกต้อง สามารถวิเคราะห์ความพอเพียง/ไม่พอเพียงของตนเองได้ และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง โดยที่ครูอาจารย์จะต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ นักเรียน/นักศึกษา ในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงให้ได้ก่อน จึงจะสามารถถ่ายทอด/ปลูกฝัง/อบรม และทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ นักเรียน/นักศึกษา ให้เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้อง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันของแต่ละคน ผ่านการบูรณาการในสาระเรียนรู้วิชาต่างๆ ตลอดจนสอดแทรกในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่างๆ

การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ต้องเริ่มจากการตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมและการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศน์วิทยาอย่างสมดุล การดำรงตนอย่างมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดีภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ จนเห็นว่าเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติที่จะเสริมสร้างให้สังคมเกิดสันติสุข มีความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุลและยั่งยืน และคนในสังคมมีความสามัคคีปรองดองกันบนพื้นฐานของความหลากหลาย แล้วฝึกปฏิบัติตนให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบ ในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ บนพื้นฐานของความมีเหตุมีผล พอประมาทกับศักยภาพและสถานภาพ ของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์ และหมั่นเสริมสร้างความรู้ในด้านต่างๆ ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อจะได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

ตัวอย่างการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง เริ่มจากการประกอบอาชีพอย่างพอเพียง ด้วยการมีหิริโอตตปปะ มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร อดทน และ ใช้ความรู้ทางวิชาการ ด้วยความรอบคอบ และระมัดระวัง อย่างมีสติ อีกทั้งเสาะแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความรอบรู้ และ เพิ่มพูนปัญญา เพื่อให้ก้าวหน้าไปอย่างเป็นขั้นบันได พร้อมกับความสุขในชีวิตร่วมกัน

เมื่อได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทองด้วยความซื่อสัตย์สุจริตแล้ว ก็ต้องใช้จ่ายทรัพย์สินนั้นๆ อย่างพอเพียง โดยคำนึงถึงความพอประมาณในการใช้จ่ายอย่างสมเหตุสมผล กล่าวคือ ตามอัตภาพ และศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ สมดุลกับรายรับ คำนึงถึงความประหยัด ความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ฟุ่มเฟือยเกินฐานะ สมดุลกับภูมิสังคมที่ตนเองอยู่ และสถานการณ์แวดล้อมในแต่ละกาลแต่ละเทศะ มีการใช้จ่ายอย่างมีภูมิคุ้มกัน โดยแบ่งสัดส่วนของทรัพย์สินที่ได้มาอย่างสมดุลภายในครอบครัว เผื่อแผ่แก่ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง แบ่งทำบุญตามความเชื่อ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ในสังคม และมีการออมเพื่อเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง. ในสภาพภาคหน้า และการลงทุนเพื่อความก้าวหน้าตามสมควร

นอกจากนี้แล้ว ก็ยังจำเป็นต้องรักษาทรัพย์สินที่หามาได้อย่างพอเพียง เริ่มตั้งแต่ทรัพย์สินส่วนบุคคล โดยการบำรุงรักษาสิ่งของ เครื่องใช้ไม่สอยต่างๆ ให้คงสภาพอยู่คงทน เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้ยาวนาน คุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด การรักษาทรัพย์สินของสังคม ด้วยการรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของชาติ การรักษาทรัพย์สินตามธรรมชาติ ด้วยการมีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในการรักษาสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งของต่างๆอย่างสิ้นเปลือง

การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างพอเพียง เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง โดยเริ่มตั้งแต่การไม่คิดเบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่นทั้งในครอบครัว และสังคม การเสียสละ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่อผู้อื่น ดำเนินชีวิตบนหลักเหตุหลักผล อย่างเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมอย่างสมดุลกับประโยชน์ส่วนตน อันจะนำไปสู่การสร้างความรู้-รัก-สามัคคี ให้เกิดขึ้นในสังคม

ส่งท้าย

จากตอนหนึ่งของรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย : เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน (UNDP, 2007) ได้สรุปคุณลักษณะของคนที่เรียนรู้ที่จะอยู่อย่างพอเพียง ดังนี้

“...คนที่นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้ผล มักจะมีคุณสมบัติที่เหมือนกันหลายอย่าง ได้แก่ ชอบที่จะทำงานหนัก มีความซื่อสัตย์ สนุกสนานกับการเรียนรู้ และการสร้างปัญญาให้กับตัวเอง เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม และการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศน์วิทยาอย่างสมดุล คนเหล่านี้ไม่ใช่พวกวัตถุนิยม แต่มักจะคำนึงถึงหลักการบริโภคแบบยั่งยืน มีความเคารพ

ธรรมชาติ และความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยสรุป พวกเขามีจิตสำนึกและวิธีคิดในแบบฉบับเฉพาะ...”

นอกจากนี้แล้วในรายงานฉบับเดียวกันยังได้เสนอแนะแนวทางต่างๆ เพื่อสร้างวัฒนธรรมพอเพียงในภาคการศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

- พัฒนาบุคลากรด้านการศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง และสร้างแรงจูงใจในระบบการจัดการศึกษาให้บุคลากรเหล่านั้นสนใจและอยากที่จะปฏิบัติตน และปฏิบัติหน้าที่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
- ปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมี ความรู้ และ คุณธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จ
- ขยายรูปแบบการบริหารและจัดการสถานศึกษาโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงให้กว้างขวาง และครอบคลุมมิติต่างๆยิ่งขึ้น
- ให้การสนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียนให้มากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน และส่งเสริมการบูรณาการการพัฒนาและการเรียนรู้ในชุมชน โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง
- หาวิธีส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านสื่อมวลชน รวมถึงการเพิ่มเวลาให้กับรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาคน การพัฒนาสังคม และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
- สร้างการยอมรับในสังคมต่อบุคคลในชุมชน ภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคอื่นๆ ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เกิดจากความห่วงใยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทยทุกคน โดยเฉพาะผู้ยากไร้ พระอุตสาหะในการค้นคว้าทดลองหาวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม พระอัจฉริยภาพในการนำเสนอความคิดที่ซับซ้อนให้เป็นหลักการง่ายๆ และการถ่ายทอดแนวคิดให้คนต่างๆ ได้เข้าใจอย่างถูกต้องด้วยพระองค์เอง พระองค์ทรงเป็นทั้งนักคิดและนักปฏิบัติที่เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุด ในการทำทุกอย่างเพื่อความอยู่ดีมีสุขของพสกนิกรของพระองค์

วันนี้ ประชาชนชาวไทยมีหลักคิดและหลักปฏิบัติให้สามารถเรียนรู้ที่จะอยู่อย่างพอเพียงแล้ว เหลืออยู่เพียงการเริ่มที่จะน้อมนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน

